

Darbo grupė pasiūlymams dėl valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo parengti, sudaryta Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2017 m. kovo 6 d. Nr. potvarkiu Nr. 46

ATASKAITA
PASIŪLYMAI DĖL VALSTYBINIŲ AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ TINKLO OPTIMIZAVIMO

Vilnius,
2017-04-28

I. ĮVADAS

Darbo grupės sudėtis

1. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2017 m. kovo 6 d. Nr. potvarkiu Nr. 46 „Dėl darbo grupės pasiūlymams dėl valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo parengti sudarymo“ (priedas Nr. 1) buvo sudaryta tokios sudėties darbo grupė:
 1. Jurgita Petrauskienė – švietimo ir mokslo ministrė (darbo grupės vadovė);
 2. Paulius Baltokas – Lietuvos studentų sąjungos prezidentas;
 3. Eugenijus Butkus – Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centro vadovas;
 4. Robertas Dargis – Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas;
 5. Unė Kaunaitė – Ministro Pirmininko patarėja;
 6. Dalius Misiūnas – „Lietuvos energija“, UAB, valdybos pirmininkas, generalinis direktorius;
 7. Agnė Paliokaitė – UAB „Visionary Analytics“ direktorė;
 8. Ramojus Reimeris – Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro Inovacijų politikos analizės skyriaus vedėjas, atliekantis direktoriaus funkcijas;
 9. Rolandas Valiūnas – asociacijos „Investors‘ forum“ valdybos pirmininkas;
 10. Arminas Varanauskas – asociacijos „Žinių ekonomikos forumas“ vadovas;
 11. Giedrius Viliūnas – švietimo ir mokslo viceministras;
 12. Roma Žakaitienė – Lietuvos savivaldybių asociacijos direktorė.

Darbo grupės užduotis

2. Atsižvelgiant į Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, nuostatas, darbo grupei pavesta parengti ir iki 2017 m. balandžio 28 d. pateikti Vyriausybei pasiūlymus dėl valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo.

Pasiūlymų rengimo procesas

3. Vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko potvarkio „Dėl darbo grupės pasiūlymams dėl valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo parengti sudarymo“ 2 punktu, darbo grupės nariai pasirašė nešališkumo deklaraciją, kurioje pasižadėjo objektyviai, dalykiškai, be išankstinio nusistatymo, vadovaudamiesi lygiateisiškumo principu atlikti savo pareigas, vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto ir nusišalinti nuo darbo grupės priimamų sprendimų, jeigu yra objektyvių aplinkybių, galinčių turėti įtakos jų nešališkumui.
4. Rengdama pasiūlymus darbo grupė surengė 8 posėdžius. Į posėdžius buvo kviečiami Švietimo ir mokslo ministerijos atsakingi darbuotojai, Lietuvos ir kitų šalių, tarptautinių organizacijų ekspertai. Darbo grupės nariai susitiko su visų Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų vadovais.

5. Rengiant pasiūlymus buvo išnagrinėti siūlymai dėl Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo plano, kuriuos pateikė aukštosios mokyklos, savivaldos ir valstybės institucijos, asocijuotos verslo struktūros ir kiti suinteresuoti subjektai, atsakydami į Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2017 m. sausio 27 d. raštą Nr. S-23-253 (priedas Nr. 2). Nagrinėjant siūlymus buvo vadovaujama šio rašto 1 priede išdėstytais Lietuvos aukštųjų mokyklų tinklo pertvarkos kriterijais. Gauti siūlymai ir kiti su darbo grupės rengiamais pasiūlymais susiję dokumentai paskelbti viešai Švietimo ir mokslo ministerijos interneto svetainėje adresu <http://www.smm.lt/web/lt/mokslo-ir-studiju-instituciju-tinklo-pertvarka> .
6. Rengiant pasiūlymus buvo išnagrinėtos Lietuvos Respublikos 17-osios Vyriausybės programos nuostatos, Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos strateginiai dokumentai, aukštojo mokslo veiklą reglamentuojantys įstatymai, Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų veiklos rezultatų stebėsenos ir vertinimo duomenys, tarptautinių ekspertų rekomendacijos, taip pat specialios studijos, kurias pasiūlymų pagrindimo tikslais parengė Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras (MOSTA).
7. Parengtus pasiūlymus darbo grupės nariai priėmė bendru sutarimu 2017 m. balandžio 24 d. posėdyje, o šią Ataskaitą aprobavo elektroniniu būdu 2017 m. balandžio 28 d.

II. PASIŪLYMAI

Bendrosios nuostatos

8. Valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo pasiūlymų (toliau – Pasiūlymai) tikslas – sukurti prielaidas aukštai mokslo ir studijų kokybei, veiksmingai aukštojo mokslo sąsajai su šalies visuomenės, valstybės, verslo poreikiais ir mokslo ir studijų tarptautiniam konkurencingumui.
9. Valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo nauda:
 - 9.1. Bus sutelkti **mokslo ištekliai** ir sukurtos prielaidos aukščiausio lygio mokslu grįstoms studijoms.
 - 9.2. Bus kelis kartus sumažintas studijų programų skaičius, sutelkti pakankami studijuoti pasirengusių studentų srantai, jiems sudarytos sąlygos įgyti **visapusišką išsilavinimą**, kuris įmanomas tik mokslu grįstoje tarpdisciplininėje aplinkoje, naudojantis geriausia moksline įranga.
 - 9.3. Bus sudarytos **patrauklios karjeros sąlygos** dėstytojams ir mokslininkams: normalizuotas dėstytojų krūvis ir laikas skiriamas moksliniams tyrimams, padidinti atlyginimai, sutelkti disciplininiai ir tarpdisciplininiai moksliniai kolektyvai, užtikrinta doktorantūros ir podoktorantūros bazė.
 - 9.4. Pasaulio mastu konkurencingi universitetai sudarys prielaidas mokslo ir studijų **tarptautiškumui**. Į Lietuvą bus pritraukiami didesni kitų šalių studentų srantai, bus sudarytos sąlygos atvykti pasaulinio lygio mokslininkams, veikti tarptautinei doktorantūrai. Tarptautinio lygio universitetai padės susigrąžinti daugiau lietuvių jaunimo iš užsienio ir pasiūlyti aukščiausio lygio studijas gambiausiems Lietuvos abiturientams.

- 9.5. Bus **efektyviai panaudojama** infrastruktūra, ūkiui ir administravimui skirtos lėšos ir valstybės investicijos. Sutaupytas finansavimas bus nukreiptas į dėstytojų atlyginimus ir infrastruktūros tobulinimą.
10. Valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas yra tik vienas iš būtinų aukštojo mokslo sistemos pertvarkos veiksnių. Kiti būtini veiksmai, numatyti Lietuvos Respublikos 17-osios Vyriausybės programoje, ilgalaikiuose šalies strateginiuose dokumentuose ir ES struktūrinių fondų investicinėse programose:
- 10.1. **Investicijos į žmones:** dėstytojų ir tyrėjų atlyginimų padidinimas, investicijos į dėstytojų kvalifikacijos atnaujinimą, doktorantūros ir podoktorantūros patrauklumo didinimą.
- 10.2. **Studijų programų pertvarkymas.** I pakopos studijų programas būtina trumpinti iki tarptautinės normos (3 m. trukmės, jas intensyvinant ir priartinant prie darbo rinkos reikalavimų, tai yra didinant bendrųjų ir perkeliamųjų kompetencijų ugdymą, keičiant studijų metodus, studijas glaudžiau siejant su praktika ir šiuolaikiniu mokslu.
- 10.3. **Finansavimo sistemos pertvarkymas.** (1) Siekiant užtikrinti aukštesnę Lietuvos AM patrauklumą ir socialinę teisingumą, tikslinga įvesti nemokamas studijas I studijų pakopoje. Lygiagrečiai būtina stiprinti socialinę paramą studentams, sukuriant prielaidas studentams atsisakyti darbo studijų metu. (2) Siekiant užtikrinti AM veiklos stabilumą ir orientaciją į ilgalaikius valstybės poreikius, siūloma pereiti prie sutartimis grįsto AM institucijų finansavimo modelio. Sutartyse bus įvardinti AM veiklos rezultatai ir kertiniai kokybės rodikliai, numatytas finansavimas studijoms, mokslui, ūkiui ir administravimui.
- 10.4. **Sąveikos su ūkiu ir visuomenės poreikiais sustiprinimas.** Į AM valdymą, ypatingai kolegijų, būtina sistemingiau įtraukti miestų ir regionų savivaldą, suinteresuotų sektorių ir asocijuotų verslo struktūrų atstovus. Lygiagrečiai bus išvystyta žmonių išteklių stebėsenos ir prognozavimo sistema (dirba tarpministerinė darbo grupė, vykdomas IT infrastruktūros kūrimas) ir sustiprinta kvalifikacijų sistemos valdymo sistema.
- 10.5. **Studijų kokybės užtikrinimo sistemos pertvarkymas.** Dabartinė AM studijų kokybės užtikrinimo sistema yra orientuota į procesą, bet ne į rezultatą, yra brangi ir neefektyvi. Turi būti sukurta į rezultatus orientuota kokybės užtikrinimo sistema, matuojanti studentų įsidarbinamumą, pasitenkinimą studijomis ir studijų atitikimą mokslinio lygio bei profesijos standartams. Optimizuotų AM institucijų kokybės užtikrinimas turėtų būti grindžiamas periodiniu išoriniu vertinimu, apimančiu ir vidines kokybės užtikrinimo sistemas. SKVC turėtų organizuoti temines apžvalgas, skirtas strateginių studijų sričių tobulinimui (pvz., IT panaudojimas, XXI a. kompetencijos, verslumo ir kūrybingumo ugdymas ir kt.).

Optimizavimo priežastys

11. Šiuo metu Lietuvoje veikia 14 valstybinių universitetų, 12 valstybinių kolegijų ir 12 valstybinių mokslinių tyrimų institutų. Palyginamoji statistika rodo, kad šis skaičius yra daug didesnis negu vidutiniškai tarptautinėje mokslo ir studijų erdvėje. 2016 m. tyrimų duomenimis, Lietuvoje 10 tūkst. studentų tenka vidutiniškai 2,9 AM institucijos, Suomijoje – 1,2, o Airijoje – 1,1, Olandijoje 0,6 institucijos.

12. Per maža tyrėjų ir mokslininkų kritinė masė neleidžia efektyviai konkuruoti tarptautiniu mastu. Lietuvos sėkmės rodiklis ES programoje „Horizontas 2020“ yra tik 11,8 proc., o ES vidurkis – 14,7 proc.
13. Mažėjant studentų skaičiams auga studentų srautų išsiskaidymas, mažėja priimamų studentų kokybė, auga ūkio ir administravimo sąnaudų santykinė dalis.
14. Dėl gimstamumo sumažėjimo ir emigracijos Lietuvoje sparčiai mažėja studentų, todėl vis labiau skaidosi studentų srautai, mažėja jiems keliami reikalavimai. 2016 m. bendras stojančiųjų į pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas skaičius, palyginti su praėjusiais metais, sumažėjo 11 proc., o per paskutinius ketverius metus – 25 proc. (nuo 40188 stojančiųjų 2012 m. iki 29980 stojančiųjų 2016 m.). Lyginant su 2016 m., 2021 m. abiturientų skaičius Lietuvoje sumažės dar iki 40 proc. 2012 m. iš tų pačių metų laidos abiturientų grupės į Lietuvos valstybines aukštąsias mokyklas įstojo 84 proc., o 2016 m. – jau 88 proc. norinčiųjų studijuoti. Atitinkamai iš stojusiųjų po pertraukos grupės 2012 m. įstojo 58 proc., o 2016 m. – jau 67 proc. norinčiųjų studijuoti.
15. Tos pačios krypties studijos lygiagrečiai vykdomos daugelyje universitetų ir kolegijų. Ypač didelis studijų programų dubliavimasis socialinių mokslų studijų srityje. Pavyzdžiui, vadybos studijų krypties studijas siūlo 23 aukštosios mokyklos 40-yje studijų programų; verslo studijų krypties studijas – 20 aukštųjų mokyklų 32-ose studijų programose; socialinio darbo studijų krypties – 16 aukštųjų mokyklų 18-oje studijų programų.
16. Lietuvoje yra registruota apie 1,8 tūkst. studijų programų. Universitetuose į kas trečią, kolegijose į kas ketvirtą programą priimama tik iki 10 studentų, ir tokių programų dalis vis didėja.
17. Universitetuose ir mokslinių tyrimų institutuose stebimas mokslinių tyrimų dubliavimas, o institucijos, vykdančios panašius tyrimus, menkai bendradarbiauja. Pavyzdžiui, ekonomikos mokslo krypties tyrimai atliekami 18 institucijų, o tyrimus jose vidutiniškai atlieka 3 sąlyginiai tyrėjai. Visuomenės sveikatos mokslo krypties tyrimai atliekami 8 institucijose, o sąlyginių tyrėjų, atliekančių šios krypties tyrimus, mediana yra 2.
18. Atlyginimai Lietuvos aukštojo mokslo sektoriuje nėra konkurencingi. Lietuvos tyrėjų vidutinis atlyginimas yra 4 kartus mažesnis nei ES vidurkis, perskaičiavus pagal perkamosios galios paritetą. Sodros duomenimis, Lietuvos valstybinėse aukštosiose mokyklose vidutinis asistentų atlyginimas (neatskaičius mokesčių) – 345 eurai, lektorių – 553 eurai, jaunesniųjų mokslo darbuotojų – 568 eurai, mokslo darbuotojų – 849 eurai, docentų – 903 eurai, vyresniųjų mokslo darbuotojų – 1207 eurai, profesorių – 1518 eurų.
19. Pernelyg didelis dėstytojų darbo krūvis, tyrėjų darbas per kelias darbo vietas. Lietuvos tyrėjai dėstyto veiksmais skiria daugiau laiko nei jų kolegijos kitose ES šalyse. Beveik pusė Lietuvos tyrėjų daugiau nei pusę savo darbo laiko skiria dėstyto, o ES šalyse dauguma tyrėjų dėstyto skiria mažiau nei 25 proc. darbo laiko.
20. Lietuvoje, palyginti su Europos Sąjunga, didelė dalis tyrėjų (beveik 41 proc.) dirba keliuose sektoriuose. Tai aiškintina įdarbinimu tik dalimi etato ir mažu darbo užmokesčiu. 25–29 m. amžiaus grupėje dėstytojų ir tyrėjų vidutinis etato dydis yra 0,5 etato. 30–34 m. amžiaus grupėje dėstytojų vidutinis etato dydis siekia 0,59 etato, tyrėjų 0,74 etato. 2016 m. duomenimis, vidutiniškai Lietuvoje pilnu darbo krūviu (visu etatu) dirbo tik 37 proc. valstybinių universitetų dėstytojų.

Optimizavimo principai

21. Valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas turi būti vykdomas vadovaujantis šiais esminiais principais:
22. **Kokybė:**
 - 22.1. Aukštasis mokslas ir jo teikiamos kvalifikacijos universitetų sektoriuje bus pagrįsti tarptautinio lygio moksliniais tyrimais, o kolegijų sektoriuje – pakankama tiriamąja ir aukšto lygio praktine taikomąja kompetencija.
 - 22.2. Pertvarkytų aukštųjų mokyklų studijų programos bus sustambintos ir modernizuotos pagal šiuolaikinės veiklos poreikius.
 - 22.3. Aukštųjų mokyklų mokslo ir studijų infrastruktūra atitiks tarptautinius standartus.
23. **Tinkamumas:**
 - 23.1. Aukštųjų mokyklų tinklas atitiks šalies, regiono, sektoriaus kvalifikacijų poreikį, pagrįstą ilgalaikėmis demografinėmis prognozėmis, darbo rinkos poreikių analize ir šalies, miesto, regiono, sektoriaus ilgalaikėmis vystymo strategijomis.
 - 23.2. Kvalifikacijų pasiūloje bus subalansuotas profesinio rengimo, koleginio ir universitetinio aukštojo mokslo santykis.
 - 23.3. Bus pasiektas geresnis tarpsektorinis koordinavimas tarp miesto, regiono, sektoriaus universitetų, kolegijų, mokslinių tyrimų įstaigų ir profesinio mokymo įstaigų. Tuo tikslu bus suformuotos koordinacinės tarybos, susidedančios iš savivaldos, asocijuotų verslo struktūrų, aukštųjų mokyklų ir atitinkamų šakinių ministerijų atstovų, įgalios atlikti povidurinio švietimo pasiūlos ir poreikių suderinimą.
24. **Efektyvumas:**
 - 24.1. Aukštųjų mokyklų tinklas nedubliuos studijų ir mokslinių tyrimų miesto, regiono, sektoriaus ir, kiek tai tikslinga, šalies mastu tarp mokslo ir studijų institucijų, tarp jų tipų (universitetas, kolegija, mokslinių tyrimų institutas), taip pat tarp aukštojo mokslo ir profesinio rengimo sektorių. Vilniaus universitetų filialai Kaune ir Kauno universitetų filialai Vilniuje nėra tikslingi.
 - 24.2. Bus darniai naudojama mokslo, studijų ir profesinio rengimo įstaigų infrastruktūra, efektyviai įgyvendinamos ūkio ir administravimo paslaugos.
 - 24.3. Mokslinių tyrimų ir mokslo bei verslo institucijos (mokslinių tyrimų institutai, mokslo ir technologijų parkai ir kt.) bus efektyviai susieti su moksliniais tyrimais ir studijomis aukštosiose mokyklose ir užtikrintas tarpusavio bendradarbiavimas.
25. **Potencialo sutelkimas:**
 - 25.1. Aukštųjų mokyklų tinkle bus sutelkti tyrėjų, dėstytojų ir infrastruktūros ištekliai, pajėgūs užtikrinti aukščiausią studijų kokybę ir tarptautinį šalies mokslinių tyrimų sektoriaus konkurencingumą.
 - 25.2. Vilniuje ir Kaune bus sukurta po vieną klasikinių plačios aprėpties tyrimų universitetą ir ne daugiau kaip po vieną profilinį (technologijos ar sveikatos mokslų) universitetą. Šiuose miestuose veikiančios daugiašakės kolegijos bus sujungtos.
 - 25.3. Klaipėdoje, Šiauliuose ir kituose aukštojo mokslo centruose bus pasiekta regiono poreikius atitinkanti universitetinio, koleginio aukštojo mokslo ir profesinio rengimo sektorių integracija, racionali tarpregioninė sąveika ir ryšiai su didesniais mokslo ir studijų centrais.
 - 25.4. Potencialo sutelkimo nuostata bus pritaikyta ir specializuotoms sektorinėms aukštosioms mokykloms (menų, karo, viešojo saugumo sritys).
26. **Finansinis pagrįstumas.** Aukštųjų mokyklų tinklo pertvarka bus susieta su turimais finansiniais ištekliais ir suderinta su šalies, miesto, regiono, sektoriaus investicijų programomis.

Siūlomi veiksmai iki 2018 m. pabaigos

VILNIUS

27. Į Vilniaus universitetą įjungti Mykolo Romerio universiteto Vilniuje esančius fakultetus, jų ir atitinkamų Vilniaus universiteto padalinių pagrindu siekiant socialinių ir tarpdisciplininių mokslų proveržio.
28. Lietuvos edukologijos universitetą reorganizuoti, jo pagrindu įkuriant Vilniaus universiteto ir Kauno universiteto švietimo ir ugdymo mokslų padalinius.
29. Reorganizuoti Lietuvos muzikos ir teatro akademiją ir Vilniaus dailės akademiją sujungimo būdu į Lietuvos menų akademiją.
30. Optimizavimo proceso valdymo, poreikio ir potencialo pakankamumo požiūriu Vilniuje ir Kaune gali veikti po vieną profilinį (Vilniuje technologijos, Kaune sveikatos mokslų) universitetą.
31. Vilniaus technologijų ir dizaino kolegiją prijungti prie Vilniaus kolegijos.

KAUNAS

32. Reorganizuoti sujungimo būdu Aleksandro Stulginskio universitetą, Kauno technologijos universitetą, Lietuvos sporto universitetą ir Vytauto Didžiojo universitetą, įsteigiant Kauno universitetą.
33. MRU Viešojo saugumo fakulteto pagrindu suformuoti Kauno universiteto padalinį – Viešojo saugumo akademiją.
34. Kauno technikos kolegiją prijungti prie Kauno kolegijos.

ŠIAULIAI

35. Šiaulių universitetą pertvarkyti į Vilniaus universiteto Šiaulių akademiją, numatant, kad joje būtų savarankiškai vystomos tos studijų ir mokslo kryptys, kuriose pakanka mokslinio potencialo. Kitose Šiaulių miestui ir regionui reikalingose kryptyse veikia Šiaulių kolegija bei studijų ir mokslo veikla vykdoma kartu su Vilniaus ir kitais universitetais.

KLAIPĖDA

36. Siūlyti Klaipėdos universitetui peržiūrėti Klaipėdos universiteto vykdomas mokslo ir studijų kryptis, numatant, kad šiame universitete būtų prioritetiškai vystomos su jūrų sektoriumi susijusios mokslo ir studijų kryptys, o kitose Klaipėdos miestui ir regionui reikalingose kryptyse veikia Klaipėdos kolegijos bei mokslo ir studijų veikla vykdoma kartu su pakankamą mokslo potencialą turinčiais universitetais ir mokslinių tyrimų įstaigomis.

ALYTUS, MARIJAMPOLĖ, PANEVĖŽYS, UTENA

37. Numatyti, kad ne vėliau kaip 2018 m. IV ketv. įvyks Alytaus, Marijampolės, Panevėžio, Utenos kolegijų neeilinis išorinis vertinimas, po kurio bus sprendžiama dėl šių kolegijų veiklos tęstinumo.

Optimizavimo finansavimas

38. Pirmajame etape (1-2 metai) būtina padidinti dėstytojų, mokslo darbuotojų, tyrėjų atlyginimai (tam per metus reikėtų 22,5 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų), užtikrinti pareigas keičiančių akademinio ir administracinio personalo socialines garantijas.
39. Studentams bus kompensuojamos ne dėl jų kaltės atsiradusios papildomos išlaidos (pvz., kreditų skaičiaus išsilyginimas, keičiant AM ar studijų programą), gražinami patirti nuostoliai (pvz., reorganizavus AM ar studijų programą, padengiant kaštus už buvusį studijų laikotarpį) bei užtikrinamos galimybės, pritaikant aplinką, tęsti studijas studentams, turintiems specialiųjų poreikių.
40. Optimizavimui bus tikslingai panaudotos Europos Sąjungos 2014-2020 m. struktūrinių fondų lėšos (apie 150 mln. eurų, iš jų apie 100 mln. eurų moksliniams tyrimams ir stažuotėms), gautos lėšos iš universitetų parduodamo turto reinvesticijų (apie 50 mln. eurų), valstybės biudžeto lėšos ir kiti finansinės inžinerijos instrumentai.

3. PRIEDAI

1. Ministro Pirmininko potvarkis
2. Ministro Pirmininko raštas
3. Valstybinių aukštųjų mokyklų stiprybės ir silpnybės pagal regionus
4. Optimizavimo stebėsenos rodikliai